

SAGDIEV Xabibullo

*O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Islomshunoslik va islom sivilizasiyasini o'rganish
ICESCO kafedrasi dosenti, PhD*

ABDURASHIDOV Ahrorxon

*O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
2-kurs Islomshunoslik mutaxassisi magistranti
E-mail: ahrorxonabdurashidov97@gmail.com*

“AS-SIHOHU-S-SITTA” HADIS TO‘PLAMLARIDAGI FITNALAR BOBLARINING MANBASHUBOSLIK TAHLILI VA UNING AHAMIYATI

SOURCE STUDY ANALYSIS OF THE CHAPTERS ON CONSPIRACIES IN THE HADITH COLLECTIONS “AL-SIHAN AL- SITTA” AND ITS SIGNIFICANCE

ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ГЛАВ О СМУТАХ В СБОРНИКЕ ХАДИСОВ «АС- СИХАХ АС-СИТТА» И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ

Annotatsiya. Ushbu maqolada “as-Sihohu-s-sitta” hadis to‘plamlarida keltirilgan Fitna boblari chuqur tahlil qilinib, ularning ijtimoiy va axloqiy barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni o‘rganilgan. Fitna, nafaqat diniy nizolar, balki ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy masalalarda ham yuzaga keladigan murakkabliklar bilan bog‘liq bo‘lgan hodisa sifatida ko‘rib chiqilgan. Imom Buxoriy, Imom Muslim, Imom Termiziy va boshqa hadis olimlarining Fitna boblariga kiritgan hadislarining ahamiyati ochib berilgan. Maqola Fitna boblarining diniy va axloqiy hayotga ta’sirini o‘rganish istagida bo‘lgan tadqiqotchilar va talabalar uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Fitna, hadis, ijtimoiy barqarorlik, iymon, “as-Sihohu-s-sitta”, sahih hadislar, Imom Buxoriy, Imom Muslim, Imom Termiziy, Abu Dovud, diniy bag‘rindanglik

Abstract. This article provides an in-depth analysis of the chapters on Fitna in the “as-Sihohu-s-sitta” hadith collections and examines their role in ensuring social

and moral stability. Fitna is considered a phenomenon related not only to religious conflicts, but also to the complexities that arise in social, political, and economic issues. The significance of the hadiths included in the Fitna chapters by Imam Bukhari, Imam Muslim, Imam Tirmidhi, and other hadith scholars is revealed. The article serves as an important source for researchers and students who wish to study the impact of the Fitna chapters on religious and moral life.

Keywords: Fitna, hadith, “al-Sihah as-sitta”, authentic hadiths, Imam Bukhari, Imam Muslim, Imam Tirmidhi, Abu Dawud, religious tolerance. **Keywords:** Fitna, Hadith, social stability, justice, patience, faith, “al-Sihah as-sitta”, authentic Hadiths, Imam Bukhari, Imam Muslim, Imam Tirmidhi, Abu Dawood, ethical values, religious tolerance.

Аннотация. В статье дается углубленный анализ глав о фитне, содержащихся в сборниках хадисов «Сихохи Ситта», и исследуется их роль в обеспечении социальной и моральной стабильности. Подстрекательство к мятежу рассматривалось как явление, связанное не только с религиозными конфликтами, но и со сложностями, возникающими в социальных, политических и экономических вопросах. Объясняется значение хадисов, включенных в главы «Фитна» имамом Бухари, имамом Муслимом, имамом Тирмизи и другими учеными-хадисоведами. Статья является важным источником информации для исследователей и студентов, желающих изучить влияние глав «Фитны» на религиозную и нравственную жизнь.

Ключевые слова: Фитна, хадис, социальная стабильность, вера, Сахих Ситта, достоверные хадисы, Имам Бухари, Имам Муслим, Имам Тирмизи, Абу Дауд, религиозная толерантность

KIRISH

Islom dinida Qur’oni Karim bilan bir qatorda hadislar ham asosiy manba sifatida qabul qilinadi. Hadis ilmi, Payg‘ambarimiz Muhammad (s.a.v.) ning so‘zlari, amallari va roziliklarini o‘rganish orqali musulmonlarning diniy hayotida muhim o‘rin egallaydi. Bu ilm Qur’onning hukmlarini to‘ldiradi, uning noaniq joylarini sharhlaydi va insonlar hayotining barcha jabhalarida aniq yo‘nalish beradi. Shuning uchun hadislar musulmonlar uchun shariat qoidalarini, axloqiy tamoyillarni va kundalik hayotda amal qilish lozim bo‘lgan qadriyatlarni belgilovchi muhim manbadir.

Hadis ilmi tarixiy jarayonlarda nafaqat musulmonlar hayotini tartibga soluvchi asosiy

manba bo‘lib qolgan, balki ijtimoiy barqarorlik va adolatni saqlashda ham muhim rol o‘ynagan. Ayniqsa, “as-Sihohu-s-sitta” – olti ishonchli hadis to‘plamida keltirilgan Fitnalar boblari musulmonlar uchun alohida ahamiyatga ega. Ushbu boblarda jamiyatda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan ijtimoiy ziddiyatlar, diniy nizolar, siyosiy va iqtisodiy fitnalar haqida ogohlantiruvchi hadislar jamlangan. Fitna boblari musulmonlarni fitnadan saqlanishga, uning salbiy oqibatlarini oldini olishga va shaxsiy hamda jamoat hayotida iymonli, adolatli bo‘lishga undaydi.

Fitna tushunchasi Qur‘on va hadislarda keng o‘rin egallagan bo‘lib, uning mazmuni turli davrlarda yangicha talqin qilingan. Islom ilmlarida fitna atamasi diniy nizolar bilan cheklanmay, insonlar orasidagi ijtimoiy muammolar, siyosiy beqarorlik, iqtisodiy tanglik va boshqa masalalarni ham qamrab oladi. Payg‘ambarimiz (s.a.v.) va sahobalar fitna paytida sabr qilish, ziddiyatlardan uzoq yurish va adolatli yo‘l tutish kabi qadriyatlarini targ‘ib qilganlar. Shu bois, Fitnalar bobidagi hadislar nafaqat o‘sha davr musulmonlari uchun, balki bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Bugungi zamon globalizatsiya, axborot texnologiyalari va ijtimoiy o‘zgarishlar davri bo‘lib, turli fitnalar yuzaga kelmoqda. Axborot urushlari, diniy va etnik mojarolar, siyosiy nizolar va iqtisodiy beqarorlik kabi masalalar jamiyatlar o‘rtasida katta ijtimoiy sinovlar keltirib chiqarmoqda. Shu nuqtai nazardan, “as-Sihohu-s-sitta”dagi Fitnalar boblari zamonaviy jamiyat uchun muhim yo‘l-yo‘riqdir. Ushbu boblar insonlarni fitnalar davrida qanday yo‘l tutish kerakligi, qaysi axloqiy tamoyillarni saqlash lozimligi haqida ogohlantiradi va aniq ko‘rsatmalar beradi.[11; 120]

Fitna boblaridagi hadislarning ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashdagi ahamiyati beqiyosdir. Ushbu hadislar insonlarni fitnalardan saqlanish, sabr qilish, adolatli bo‘lish, shuningdek, tinchlikni asrashga undaydi. Ayniqsa, jamiyatda turli guruhlar va qatlamlar o‘rtasidagi nizolarni bartaraf qilish, diniy bag‘rikenglikni mustahkamlash va insoniyatning birligini ta‘minlash borasida bu hadislar ulkan ahamiyatga ega. Bag‘rikenglik Islomning muhim tamoyillaridan biri bo‘lib, bu tamoyil Fitnalar boblarida yanada aniqroq yoritiladi. Jamiyatda hurmat, hamjihatlik va o‘zaro

ishonchni mustahkamlash orqali fitnalar oldini olish mumkinligi, Payg‘ambar (s.a.v.)ning hadislari orqali ta‘kidlangan. Shuningdek, hadislarning zamonaviy kontekstdagi ahamiyati ham tahlil qilinadi. Bugungi kun mojarolarini bartaraf etishda, turli diniy va etnik guruhlar o‘rtasida totuvlikni mustahkamlashda Fitnalar bobidagi hadislarning targ‘iboti muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu hadislar musulmonlarni bir-biriga nisbatan sabrli va bag‘rikeng bo‘lishga, turli xil qarashlarni tushunishga undaydi.

Mazkur maqolada “as-Sihohu-s-sitta” hadis to‘plamlaridagi Fitnalar boblari chuqur o‘rganilib, ularning musulmon jamiyatidagi ijtimoiy va axloqiy barqarorlikni ta‘minlashdagi o‘rni tahlil qilinadi. Har bir hadis to‘plamidagi Fitna boblarining o‘ziga xos jihatlari, u yerdagi hadislarning mazmuni va ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, mazkur boblar orqali berilgan asosiy o‘gitlar – sabr, adolat, iymonni mustahkamlash va fitnalardan saqlanish yo‘llari haqida atroflicha so‘z yuritiladi. Ushbu maqola, fitna mavzusini yanada kengroq o‘rganish va uni zamonaviy hayotda tatbiq etish uchun ilmiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

“As-Sihohu-s-sitta” ya‘ni 6 mashhur to‘plamlarda fitnalar bo‘yicha hadislar keltirilgan. Bu hadislar ushbu to‘plamlarning “Fitnalar kitobi” yoki “Fitnalar bobi” qismida keltirilgan. Ushbu to‘plamlardagi hadislar o‘zaro to‘plam ichida va kitoblar ichida ham takrorlanganligini uchratish mumkin.[1; 34]

“Sahihul Buxoriy” asarida fitnaga oid hadislar “Fitnalar bobi”da keltirilgan. Bobda jami 78 ta ba‘zi takrorlar hisobiga ba‘zi manbalarda 80 ta hadis keltirilgan.

حدثنا أبو اليمان ، أخبرنا شعيب ، عن الزهري ، أخبرني
أبو سلمة بن عبد الرحمن ، أن أبا هريرة قال : قال رسول الله -
صلى الله عليه وسلم - : « ستكون فتن ، القاعد فيها خير من القائم
، والقائم خير من الماشي ، والماشي فيها خير من الساعي ، من
تشرف لها تستشرفه ، فمن وجد ملجأ أو معاذا فليذهب به »

Abu Hurayra roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi: “Rasululloh sollallohu alayhi vasallam shunday dedilar: Hali fitnalar bo‘ladi, unda o‘tirgan turgandan yaxshidir, turgan yurgandan yaxshidir, yurgan yugurgandan yaxshidir. Kim unga bosh

suqsa, uni falokatga olib boradi. Kim undan qochishga boshpana yoki panch topisa, o'sha yerda panalansin"

Imom Buxoriy keltirgan ushbu hadisda fitna davrining kirib kelishi va uning jamiyatdagi o'rni haqida ogohlantirish berilgan. Hadisda shunday paytlar kelishini aytgan, ya'ni fitnalar sodir bo'lganida, musulmonlarga bu fitnaga qo'shilmaslik tavsiya qilinadi. Shunday qilib, bu hadis musulmonlarga tinchlikni saqlash va fitnalarga aralashmaslik kerakligini ko'rsatadi. Fitna jamiyatni parchalashga, diniy va siyosiy uyg'unlikni yo'qotishga olib kelishi mumkin.[6; 433]

Bugungi kunda ham, ayniqsa, ijtimoiy media orqali tarqalgan soxta xabarlar va diniy ekstremizm, fitna sifatida qaraladi. Shuning uchun musulmonlar bu hadisni amalda qo'llashlari zarur – ya'ni fitnadan saqlanish, tinchlikni saqlash uchun bunday ijtimoiy nizolardan chetda turish.

Imom Muslim - "Sahih Muslim"dagi Fitnaga oid hadislar soni 98 tani tashkil qiladi. Bu hadislar orasida ham takrorlar mavjud.

عن أسامة بن زيد رضي الله عنهما قال: أشرف النبي صلى الله عليه وسلم على أطم من أطام المدينة فقال: ((هل ترون ما أرى؟))، قالوا: لا، قال: ((فإني لأرى الفتن تقع خلال بيوتكم كوقع القطر))؛ متفق عليه

"Usoma Ibn Zayddan rivoyat qilinadi : Bir kuni rasululloh (s.a.v) Madinaning baland tepaligidan turib "Men ko'rayotgan narsalarni ko'ryabsizlarmi" dedilar. Shunda sahobalar "yo'q" deb javob berdilar. Rasululloh (s.a.v) : "Albatta men fitnani uylaringiz ustiga tomchilab tushayotganini ko'rdim" dedilar "[4; 667]

Imom Abu Dovud - "Sunan Abu Dovud"dagi Fitnaga oid hadislar boshqalariga nisbatan ko'proq ya'ni 600 dan ortiq. Lekin bu yerda nafaqat fitnaga oid hadislar, balki unga ishoralar ham zikr qilingan.

Imom Abu Dovudning bu hadisida fitnaning ko'plab qiyinchiliklarga olib kelishi va o'zaro yomon tushunishlarni yaratishi haqida so'z yuritilgan. Fitna davrida yolg'on va haqiqatni ajratish qiyinlashadi, chunki ijtimoiy ommaviy axborot vositalarida noto'g'ri ma'lumotlar tez tarqaladi. Shuning uchun hadis musulmonlarga fitnadan uzoq turish va diniy hamda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashni tavsiya qiladi. Bu,

ayniqsa, hozirgi zamonda diniy va ijtimoiy barqarorlikni saqlash uchun juda muhimdir.

Bu hadislar jamiyatda diniy bag'rikenglikni rivojlantirish va tinchlikni saqlashda asosiy rol o'ynaydi. Fitna paytida, musulmonlar bir-biriga hurmat bilan yondashib, barcha to'qmoqlar va diniy tafovutlarni e'tiborga olmasliklari lozim. Diniy bag'rikenglik nafaqat musulmonlar orasida, balki boshqa din vakillari bilan ham tinch va murosali munosabatlar o'rnatishga yordam beradi. Tinchlikni ta'minlash, o'zaro hurmat va bag'rikenglik jamiyatni yuksaltiradi va fitnalar sababli yuzaga kelgan ziddiyatlarni bartaraf etadi.

Imom Termiziy - "Sunan at-Termiziy"dagi Fitnaga oid hadislar 79 ta bobga bo'lingan bo'lib undagi hadislar soni 127 tani tashkil qiladi. Bu hadislar fitnalar davrida odamlarga sabr va o'zini tuta olish tavsiya qilinadi. Shunday vaziyatlarda tinchlik va murosani saqlash juda muhim. Hadis musulmonlarni fitnalardan uzoq turishga, tinchlikni saqlashga va adolatli yo'ldan chetlanmaslikka undaydi. Fitnaga aralashmaslik orqali inson o'z ruhiy va jismoniy osoyishtaligini saqlashi mumkin. Hadis musulmonlarni fitnalar paytida ijobiy rol o'ynashga chaqiradi. Fitnalarni ko'paytirish yoki kengaytirish o'rniga, ularni bartaraf etishga intilish kerak. Hadisning zamonaviy ahamiyati, ayniqsa, diniy va madaniy ziddiyatlar mavjud bo'lgan jamiyatlarda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashga alohida urg'u beradi.[8; 233]

Imom Nasoiy - "Sunan an-Nasoiy"dagi Fitnaga oid hadislar ma'lum bir "Fitnalar" deb nomlangan bob yoki bo'limda o'rin olmagan. Ya'ni bu kitobda shunday bob yo'q. Lekin shunday bo'lsada boshqa boblarda fitnaga oid hadislarini uchratish mumkin. Hadislarida mo'minlarni o'zaro nizolarga kirishmaslikka chaqiradi, chunki bu har ikkala tarafga ham zarar keltiradi.[3; 443] Fitnalar musulmonlar o'rtasidagi iymoniy va ruhiy bog'liqlikni zaiflashtirishi mumkin. Ushbu hadisdan kelib chiqadigan xulosa shuki, fitnalar jamiyatdagi barcha qatlamlar o'rtasida ziddiyatlarni kuchaytiradi, shuning uchun undan chetda turish muhimdir. Fitnalar paytida sabr va bardoshning ahamiyati katta, chunki bu fazilatlar insonni har qanday noxush oqibatlardan himoya qiladi. Ushbu hadis bugungi jamiyatda diniy va madaniy mojarolarni hal qilishda tinchlik va bag'rikenglikni saqlashga yordam beradi.

Imom Ibn Moja - “Sunan Ibn Moja”dagi Fitnaga oid hadislar soni 177 tani tashkil qiladi. Bu son boshqa sharhlarda takrorlanishi bilan o‘zgarishi mumkin.

حدثنا العباس بن عثمان الدمشقي، حدثنا الوليد بن مسلم، حدثنا معان بن رفاعة السلمي، حدثني أبو خلف الأعمى، قال سمعت أنس بن مالك، يقول سمعت رسول الله - ﷺ - يقول « إن أمتي لن تجتمع على ضلالة فإذا رأيتم اختلافًا فعليكم بالسواد الأعظم »

Anas Ibn Molikdan eshitdim. U kishi aytadilarki : Men rasululloh (s.a.v)dan eshitdim. U kishi shunday dedilar : “Ummatim zalolat ustida jamlanmaydi. Agar biror narsada ixtilof ko‘rsangizlar Savodul a‘zamni lozim tutinglar”.

Hadisdagi “savodul a‘zam” so‘zini ko‘p ulamolar “kata jamoat” deya ta’riflaganlar. Bu hadis, fitna davrida so‘zning ahamiyatiga urg‘u beradi. Ko‘p hollarda noto‘g‘ri yoki noto‘liq ma’lumot fitnani kuchaytiradi, shuning uchun so‘zlashdan oldin o‘ylab ko‘rish muhim. Hadis musulmonlarni fitna paytida ehtiyotkorlikka va o‘z so‘zlarini nazorat qilishga chaqiradi. Jamiyatdagi fitnalarni kamaytirishda har bir inson o‘z so‘zining mas’uliyatini his qilishi kerak. Imom Ibn Mojaning ushbu hadisi zamonaviy jamiyatda ijtimoiy uyg‘unlikni mustahkamlash va diniy bag‘rikenglikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqorida keltirilgan hadislar, fitnalardan saqlanish va ularni bartaraf etish orqali diniy bag‘rikenglik va jamiyatda tinchlikni saqlashning naqadar muhimligini ko‘rsatadi. Fitnalar jamiyatni zaiflashtirishi va diniy hamkorlikni buzishi mumkin. Biroq, ushbu hadislar musulmonlarni fitnalarni kamaytirish, tinchlik va barqarorlikni ta’minlash uchun birgalikda ishlashga undaydi. Tinchlik va bag‘rikenglikni saqlash jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun asosiy shartlardan biridir.

MUHOAKAMA

Hadis ilmi, xususan, “as-Sihohu-s-sitta” to‘plamlaridagi Fitna boblari, musulmonlar jamiyatida tinchlik, barqarorlik va iymonni saqlashda o‘ziga xos o‘rin tutadi. Fitna, ijtimoiy nizolar, qiyinchiliklar va xatoliklar davrida

nimalarga e’tibor qaratish zarurligi haqida ko‘plab hadislar mavjud. Hadislar musulmonlarni o‘z diniy va ijtimoiy hayotida to‘g‘ri yo‘nalishda harakat qilishga chaqiradi.

Fitna haqida gapirganda, u faqat diniy yoki siyosiy voqealar bilan bog‘liq bo‘lmaydi, balki ijtimoiy, axloqiy va iqtisodiy tafovutlar ham fitnaga olib kelishi mumkin. Buning natijasida musulmonlar o‘rtasida ishonchsizlik, adolatsizlik, ba’zan esa urushlar va qarama-qarshiliklar yuzaga keladi. Hadislar fitnalardan qochish va ularning oldini olish uchun musulmonlarga sabr, bag‘rikenglik va iymonning kuchini saqlashni tavsiya qiladi.

Imom Buxoriy, Imom Muslim, Abu Dovud, Termiziy, Nasoiy va Ibn Moja kabi mashhur hadis muqaddaslari, fitna va ijtimoiy nizolar haqida aniq va ta’sirchan yo‘l-yo‘riqlarni beradi. Ular fitna davrida o‘z diniy qarashlaridan voz kechmaslik, adolatni saqlash va boshqa musulmonlarga zarar yetkazmaslikni ta’kidlaydilar. Bu hadislar shaxsiy sabr va bag‘rikenglikni mustahkamlashga yordam beradi, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Imom Termiziyning “fitna davrida sabr qilish ibodatga tengdir” degan fikri, ayniqsa, muhimdir. [9; 90] Sabrli bo‘lish, faqat shaxsiy hayotda emas, balki ijtimoiy hayotda ham zaruriyatdir. Fitna davrida, insonlar ko‘pincha bir-biriga qarshi chiqishadi, ijtimoiy tizimni qo‘porishga urinishadi. Bu vaqtda sabr, har bir musulmon uchun muhim axloqiy fazilatga aylanadi. Hadislar, shuningdek, fitna paytida, adolatli rahbarlar va ijtimoiy liderlarning roli juda katta ekanini ta’kidlaydi.

Hadislarning ko‘pchiligi fitnalarning kelib chiqishini, ularning zararli oqibatlarini va bu oqibatlardan qanday qochish lozimligini ochib beradi. Hadislarning mazmunida fitna va jamiyatdagi ijtimoiy adolatning o‘rtasidagi aloqani ham tushuntiradi. Fitnadan qochish, asosan, jamiyatda to‘g‘ri va adolatli munosabatlar o‘rnatishga qaratilgan. Imom Nasoiyning “fitna davrida sabr qilgan kishi uchun katta mukofot bor” degan so‘zlari, insonlarni tinchlikni saqlashga va fitnalar oldini olishga undaydi.

Imom Muslimning hadislarida ham fitna, iymon sinovlari va uning kutilmagan oqibatlari haqida so‘z yuritilgan. Imom Muslimning “Sahih”ida, masalan, janjallar va fitnalardan

saqlanish, hatto ular kuchaygan paytda ham sabr qilish va tinchlikni saqlash zarurligi haqida hadislar mavjud. Fitna sodir bo'lganda, u bilan to'g'ridan-to'g'ri shug'ullanishdan ko'ra, tinchlik va murosaga intilishning ahamiyati ko'rsatiladi.

Fitna boblaridagi hadislarining asosiy maqsadi – musulmonlarni fitnalarning salbiy oqibatlaridan ogohlantirish va ulardan chiqish yo'llarini ko'rsatishdir. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) fitna yuzaga kelganda, sabrli bo'lish, ortiqcha so'zlardan tiyilish, ziddiyatlarga aralashmaslik va faqatgina haqiqatga ergashishni tavsiya qilganlar.

Adolatni saqlash va sabr qilish – Fitna paytida adolatdan chetga chiqmaslik, sabrli bo'lish va murosaga intilish musulmonlar uchun muhim qadriyatlardir.

Jamiyatdagi tartib va barqarorlikni saqlash – Fitnalar boblari ziddiyatlarni bartaraf etish, jamiyatda totuvlikni mustahkamlash va o'zaro hurmatni targ'ib qilishga chaqiradi.

Fitna boblaridagi hadislar ijtimoiy barqarorlikni saqlashda muhim yo'nalish bo'lib xizmat qiladi. Jamiyatda yuzaga keladigan mojarolarni oldini olish, adolat va tinchlikni ta'minlash borasida bu hadislarining o'rni katta. Fitna boblari musulmonlarni:

Ijtimoiy hurmat va bag'rikenglikni rivojlantirishga – Turli guruhlar va shaxslar o'rtasidagi hurmatni mustahkamlash orqali nizolarning oldini olishga chaqiradi.

Adolatni saqlashga – Jamiyatda adolat va haqqoniyatni ta'minlash orqali fitna manbalarini bartaraf etishga xizmat qiladi.

Tinchlikni asrashga – Fitnalar bobidagi ko'rsatmalar musulmonlarni janjal va nizolardan uzoq yurishga undaydi.

Fitnalarning zamonaviy jamiyatdagi ko'rinishlari va ularni bartaraf etish yo'llari. Zamonaviy dunyoda fitna tushunchasi yangi shakl va mazmun kasb etgan. Axborot urushlari, diniy ekstremizm, etnik mojarolar va iqtisodiy tangliklar hozirgi jamiyatdagi asosiy fitna shakllaridan hisoblanadi. Bu muammolarni hal etishda hadislarining ko'rsatmalariga amal qilish juda muhimdir.

Hadislar zamonaviy fitnalar bilan kurashishda quyidagi yo'llarni tavsiya qiladi:

Axborotlar manbalarini tekshirish – Soxta xabarlar va noto'g'ri ma'lumotlar fitnaning asosiy

manbalaridan biri bo'lishi mumkin. Hadislar musulmonlarni har bir axborotni sinchkovlik bilan tekshirishga undaydi.

Diniy bag'rikenglikni rivojlantirish – Turli e'tiqod va millat vakillariga hurmat bilan yondashish, ular bilan tinch-totuv yashash uchun sharoit yaratish hadislarining asosiy tavsiyalaridan biridir.

Adolat va haqqoniyatga intilish – Fitna paytida adolat va haqiqatni saqlash, insonlarning haq-huquqlarini hurmat qilish musulmonlarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Fitnalar boblaridagi hadislar zamonaviy jamiyatda adolat, barqarorlik va ijtimoiy uyg'unlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu hadislarining targ'iboti nafaqat musulmonlar o'rtasida, balki turli xalqlar va millatlar o'rtasidagi tinch-totuvlikni mustahkamlash uchun ham zarurdir.

Bundan tashqari, hadislar orqali musulmonlarga ijtimoiy hayotda haqiqatni himoya qilish, nohaqlikka qarshi turish, zulmni bartaraf etish va adolatni saqlash kerakligi ham o'rgatiladi. Fitna davrida iymonini saqlash, sabr qilish va haqni gapirish mas'uliyatini o'z zimmlariga olishga chaqirish, musulmonlarning axloqiy yuksalishini ta'minlashga yordam beradi.

NATIJA

Fitna boblaridagi hadislar jamiyatda ijtimoiy tinchlikni saqlash, adolatni ta'minlash va iymonli bo'lishda musulmonlarning yo'l-yo'riq ko'rsatuvchisidir. Ushbu hadislar, fitnalardan saqlanish, jamiyatda hurmat va sabrni saqlash hamda barqarorlikni o'rnatishda juda katta ahamiyatga ega. Hadislar yordamida musulmonlar, o'zlarini fitna davrida qanday tutish kerakligini, qanday qilib iymonlarini mustahkamlashni va sabrni ko'rsatishni o'rganadilar.[9; 322]

Imom Buxoriy va boshqa hadis olimlari, fitna haqida keltirgan hadislarini aniq, yengil va ko'plab amaliy maslahatlar bilan tushuntirib, ulamolarga fitna davrida qanday yo'l tutish kerakligini ta'kidlaganlar. Hadislarining o'rganilishi, musulmonlarning diniy hayotida muhim bir qadamdir. Fitna vaqtida ibodat va diniy amallarni o'rganish, sabr va iymonning mustahkamligini ta'minlashda xizmat qiladi. Ushbu hadislarining

sharhlari jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va fitna oldini olishda o'zining beqiyos ahamiyatini ko'rsatadi. Hadislar ijtimoiy hayotdagi noxush holatlarni tuzatish va musulmonlarni bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishga chaqiradi. Fitnalardan saqlanish va haqiqatni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy adolatni o'rnatish va tinchlikni saqlashda hadislarining o'rni kattadir.

XULOSA

“As-Sihohu-s-sitta”dagi Fitna boblari, musulmonlarni fitnalardan qochishga, jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlashga, sabr va bag'rikenglikni ko'rsatishga chaqiradi. Hadislar iymonli va axloqli hayot tarzini shakllantirishda, sabrni mustahkamlashda va jamiyatni fitnalardan himoya qilishda eng samarali yo'l-yo'riqdir. Har bir hadis, fitna davrida qanday tutum olish, qanday harakat qilish kerakligi haqida aniq va aniq yo'l-yo'riqlarni beradi.

Ushbu hadislar, musulmonlarga fitna davrida o'zini qanday tutish, qanday qilib dunyo va oxiratda muvaffaqiyatga erishish bo'yicha keng qamrovli maslahatlar beradi. Hadislar, shuningdek, tinchlikni saqlash, adolatni qo'llab-quvvatlash va jamiyatdagi nizolarni hal qilishda qanday yo'l tutish zarurligini ko'rsatadi. Fitnalarga qarshi kurashish, musulmonlar uchun nafaqat diniy, balki axloqiy mas'uliyatdir.

Natijada, “as-Sihohu-s-sitta”dagi Fitna boblari musulmonlarga haqiqatni saqlash, sabr qilish va tinchlikni saqlashni o'rgatadi. Bu hadislar, nafaqat diniy, balki ijtimoiy hayotda ham asosiy yo'l-yo'riqlarni taklif qiladi. Fitna davrida diniy axloqni saqlash, sabr qilish va ijtimoiy tizimda barqarorlikni ta'minlash hadislarining asosiy xabaridir.

MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy. Sahih al-Buxoriy: J II. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 432 b.
2. Ming bir hadis. 2 jildli / arabchadan Abdulaziz Mansur tarjimasi. T.: O'zbek maskani, 1991.
3. Imom Abu Abdulloh Muhammad ibn Abdulloh Hokim Naysoburiy. Al-Mustadrak a'la as-sahihayn. – Bayrut: Risolatul olamiya, 2018. 2-jild.
4. Imom Ahmad. Musnad. – Bayrut: Muassasatur risola, 2001. 21-jild. 13487-hadis.
5. Abul Valid Muhammad Ahmad ibn Rushd al-Qurtubiy al-Molikiy. Al-Muqaddamot al-Mumahhidot. – Bayrut-Lubnon: Dor al-g'arb al-islomiy. 1988.
6. Ahmad ibn Hanbal. Musnad al-Imam Ahmad ibn Hanbal. – Riyoz: Maktaba dor as-salom, 2013.
7. Al-Mavsua al-fiqhiya. Vizorat al-avqof va-sh-shuun al-islomiya. – J: 16. – Kuvayt: Taboat zot as-salom, 1989.
8. Ibn Manzur al-Ansoriy al-Xazrajiy. Lison al-arab. – Qohira: Dor al-maorif, 1119.
9. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Iymon. – Toshkent: Hilol-Nashr, 2021.
10. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tafsiri Hilol. 1-juz. Tuzatilgan va to'ldirilgan qayta nashr. – Toshkent: Hilol Nashr, 2023.
11. Ziyodov Sh. Islom dinida tinchlik. – Samarqand: Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, 2023.